

TRYGG FØR 3

RESSURSHEFTE TIL PERSONALET

May Britt Drugli, Turid Suzanne Berg-Nielsen, Elisabeth Solheim, Ratib Lekhal, Anne Synnøve Brenne

Tittel:

Trygg før 3 - Ressurshefte til personalet

1. utgave, opplag 1.

År: 2018

ISBN: 978-82-93343-24-0

Forfattere

May Britt Drugli, Turid Suzanne Berg-Nielsen, Elisabeth Solheim, Ratib Lekhal og
Anne Synnøve Brenne

Utviklere:

RKBU Midt-Norge

RBUP Øst & Sør

Handelshøgskolen BI

Layout: Maja Sandmo Grip

Illustrasjonsfoto: Adobe stock.com

INNHALDSFORTEGNELSE

Hva finner dere i dette ressursheftet?.....	2-3
Hva du allerede vet om barna (refleksjonsspørsmål)	4
Barnet i familien	5-6
Når små barn begynner i barnehagen	7-8
Organisering og rutiner som en ramme for positivt samspill mellom ansatte og barn	9
Å jobbe med kvalitet i barnehagehverdagen	10-11
De ulike Class-dimensjonene	12-35
1. Positivt klima	12-14
2. Negativt klima	15-16
3. Ansattes sensitivitet	17-19
4. Ta barnets perspektiv	20-21
5. Reguleringsstøtte	22-24
6. Tilrettelegging for læring og utvikling	25-28
7. Kvalitet på tilbakemeldinger.....	29-31
8. Språkstøtte.....	32-34
Forskjeller i utvikling	35
Tegn på mishandling og/eller omsorgssvikt.....	36-37
Hva bør vekke din nysgjerrighet og bekymring?	38-39

HVA FINNER DERE I DETTE RESSURSHÆFTET?

Dette heftet er utviklet i forbindelse med **Trygg før 3** som handler om å fremme positivt samspill i barnehagenes småbarnsavdelinger. ¹

Heftet bygger på kvalitetsmålet CLASS toddler.

CLASS består av 8 samspillsdimensjoner:

- **Positivt klima**
- **Negativt klima**
- **Sensitivitet**
- **Ta barnas perspektiv**
- **Reguleringsstøtte**
- **Tilrettelegging for læring og utvikling**
- **Kvalitet på tilbakemeldinger**
- **Språkstøtte**

Helt først i heftet står det noen refleksjonsspørsmål om barna på avdelingen/gruppen. Disse spørsmålene kan ses på som et utgangspunkt for samtaler og refleksjoner om hva som fremmer det enkelte barns utvikling og læring. Barn er forskjellige og de trenger derfor ulik støtte fra dere ansatte.

Videre finner dere korte tekster om barnet i familien, god tilvenning til barnehagen og god organisering som ramme for samspill. Deretter følger tips til hvordan dere kan jobbe med de enkelte CLASS-dimensjonene i barnehagehverdagen slik at barnas trivsel, utvikling og læring fremmes.

Til slutt i heftet omtales omsorgssvikt og hva dere kan se etter og gjøre hvis dere blir bekymret for et barn.

Et nært samarbeid mellom foreldre og barnehageansatte er viktig, særlig for de yngste barna, slik at hjem og barnehage til sammen danner en helhet i barnas liv. Det er derfor også utviklet egne hefter til foreldrene. Der står det mange tips om hva som støtter små barns utvikling. Vi anbefaler at dere snakker med foreldrene om innholdet i heftene de har fått og at dere forteller foreldrene om de samspillstemaene dere selv jobber med underveis i Trygg før 3.

I Trygg før 3 vil dere hver måned jobbe spesielt med 2 CLASS dimensjoner. Dere skal også skrive en praksisfortelling knyttet til hver av disse. I dette heftet får dere konkrete tips på hva dere kan gjøre når dere jobber med de ulike dimensjonene. Det understrekes at forslagene i heftet bør ses på som en «ressursbank», de er ingen fasit. De egner seg som utgangspunkt for å tenke gjennom og drøfte hvordan dere kan bruke de ulike CLASS dimensjonene for å støtte barna i ulike situasjoner i hverdagen.

Lykke til med Trygg før 3!

May Britt Drugli, Turid Suzanne Berg-Nielsen, Elisabeth Solheim,
Ratib Lekhal og Anne Synnøve Brenne

---

¹ Heftet tar utgangspunkt i de åtte samspilldimensjonene i Classroom Assessment Scoring System (CLASS) samt Thrive by five guidelines fra Washington State Departement of Early Learning. Vi har tilpasset materialet slik at det passer i norske barnehager.

HVA DU ALLEREDE VET OM BARNA

Her er fem refleksjonsspørsmål knyttet til hvert barn på avdelingen/gruppen. Dere kan først tenke gjennom spørsmålene hver for dere og deretter bør dere drøfte dem sammen.

- 1) Hva liker barnet å gjøre?
- 2) Hvordan går barnet frem når hun/han skal gjøre noe nytt?
- 3) Hva har barnet gjort som overrasket deg?
- 4) Hvordan reagerer barnet når det stilles overfor nye situasjoner og utfordringer?
- 5) Hvem søker barnet trøst hos og hvordan trøstes/roes barnet?

Hvis disse spørsmålene avdekker at det er noen av barna dere ikke kjenner godt nok, må dere bestemme dere for hva dere skal gjøre for å bli bedre kjent med dem. Det kan for eksempel være å sette av mer tid til direkte kontakt, snakke med foreldrene og be dem fortelle mer om barnet eller observere barnet i ulike situasjoner.

BARNET I FAMILIEN

Barna har med seg ulike erfaringer hjemmefra når de begynner i barnehagen og dette vil prege dem i samspillet med dere og de andre barna i barnehagen. Selv om små barn tilbringer mye tid i barnehagen, er det foreldrene som betyr mest for deres trivsel og utvikling. Det å kjenne noe til barnas hjemmeforhold og få del i foreldrenes kunnskap om eget barn er derfor viktig. Det er også viktig at dere ansatte forteller foreldrene om hvordan barnet har det i barnehagen og hva det opplever der. Foreldre og ansatte må sammen bidra til å skape helhet og sammenheng i små barns liv. Det er barnehagen som har ansvar for å legge godt til rette for et positivt samarbeid, noe som også understrekes i den nye rammeplanen.

For å kunne forstå barnas behov og reaksjoner på best mulig måte, er det nødvendig å vite en del om hvordan de er vant til å ha det hjemme. Et nært samarbeid med foreldrene vil kunne gi dere nyttig informasjon om familiens kultur, verdier og vaner. Dere bør kjenne til familiens tradisjoner, rutiner, språk, hva barna liker å gjøre sammen med familien sin og så videre, noe som innebærer at dere må snakke mye med foreldrene og få dem til å fortelle om barnets liv hjemme.

Foreldrene på sin side trenger god informasjon om hvordan barnehagen jobber, hvilke rutiner dere har og hva barnet erfarer i barnehagen. Det meste av denne informasjonen gis i forbindelse med henting av barnet på ettermiddagen og på andre samtaler med foreldrene. Positive historier om barnets hverdagsopplevelser i barnehagen vil pleie relasjonen mellom dere og foreldrene.

Åpenhet og tillit er sentralt for et godt samarbeid. Det at både dere og foreldrene opplever at dere kan stille hverandre spørsmål og ta opp forhold som har med barnet å gjøre, vil fremme en god relasjon dere imellom. Dette er særlig viktig hvis dere og foreldrene har ulike rutiner og væremåter overfor barnet. Da vil barnet dra nytte av at dere blir enige om at dere gjør ting ulikt overfor barnet, og at ingen av partene snakker negativt om den andre parten. Det vil være særlig vanskelig for barnet hvis foreldrene er kritiske til dere i barnehagen. Små barn "tror mest" på foreldrene sine og kan da streve med å finne seg til rette i barnehagen. Det å trygge foreldrene på at barnet har det bra i barnehagen vil bidra til barnets trivsel.

I forbindelse med at dere deltar i Trygg før 3, vil det bli mange gode muligheter for samtaler med foreldrene. Dere bør fortelle hva dere jobber med i samspillet med barna fra måned til måned, slik at foreldrene også kan følge opp dette hjemme. Ved at foreldrene kan følge med på prosjektet via blant annet barnehagens nettsider, kan det være at de stiller dere spørsmål om voksen-barn samspill. Dere bør også sette dere inn i det Trygg før 3-heftene som foreldrene får utdelt, og etterspørre hvordan foreldrene bruker disse.

- **Be foreldrene fortelle dere om hvordan barnet er vant til å ha det hjemme. For eksempel hva barna liker å leke med, hva barn og foreldre pleier å gjøre sammen, hva de synes er viktig i oppdragelsen av barnet og hvilke rutiner barnet er vant med.**
- **Be foreldrene fortelle dere hvordan deres barn viser ulike følelser, hvordan det liker å få trøst, hvordan det reagerer når det skjer noe nytt, hva som gjør barnet glad og så videre. Etterspør foreldrenes egen kunnskap om barna.**
- **Fortell foreldrene om hva barnet deres har gjort og hvordan barnet har hatt det i barnehagen når de henter barnet.**
- **Be foreldrene snakke med barnet om barnehagen og det som skjer der.**
- **Oppfordre alle foreldrene til å stille spørsmål når det er noe de lurer på eller har behov for å ta opp.**
- **Snakk med foreldrene så raskt som mulig når det er noe dere lurer på vedrørende et barn eller hjemmesituasjonen.**

NÅR SMÅ BARN BEGYNNER I BARNEHAGEN

En god start er viktig for at små barn skal finne seg til rette i barnehagen. Den nye Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver understreker at barn skal få tid til å bli trygge når de begynner i barnehagen. Å begynne i barnehagen representerer den første viktige overgangen i barns liv og et godt samarbeid mellom foreldrene og dere i barnehagen er nødvendig for at barna skal få den støtten de trenger i denne overgangen. Helst bør foreldre og barn ha besøkt barnehagen flere ganger før selve tilvenningen starter, slik at barna blir kjent med barnehagen på en rolig og gradvis måte sammen med foreldrene sine.

Barna bør få gjøre seg kjent i barnehagen og med dere mens foreldrene er tilstede. Så lenge foreldrene er sammen med barnet sitt i barnehagen, kan barnet utforske nye relasjoner, nye leker og nye rutiner i trygg forvisning om at foreldrene vil hjelpe og støtte dem hvis noe blir vanskelig. I tilvenningsperioden bør dere snakke mye med foreldrene og få dem til å fortelle om barnet og «oversette» eget barn for dere: hva betyr barnets ulike uttrykk, gester, lyder og så videre. Dere bør være opptatt av å dra nytte av foreldrenes kunnskap om eget barn. På den måten vil dere raskere kunne bli kjent med hvert enkelt av de nye barna.

Når tilvenningsperioden sammen med foreldrene er over, er gode overganger når barna kommer om morgenen og når de blir hentet om ettermiddagen viktige. Små barn kan ikke selv fortelle hvordan det har vært hjemme og i barnehagen, og trenger at ansatte og foreldre utveksler informasjon seg imellom.

Om morgenen kan det være greit for dere å vite litt om hvordan dagen startet hjemme. Videre trenger små barn at dere er tilstede, er oppmerksomme og tilbyr kontakt og trøst når foreldrene skal gå. For noen små barn er denne adskillelsen fra foreldrene vanskelig og de kan trenge nærhet og støtte fra dere etter at foreldrene har gått før de føler seg trygge nok til å leke eller spise. Små barn kan trenge slik støtte selv om de ikke gråter. Se på barnets ansiktsuttrykk og kroppsspråk for å finne ut hvordan barnet har det når foreldrene går.

Når foreldrene skal hente barnet sitt trenger de å få noe informasjon fra dere om hvordan barnet har hatt det denne dagen i barnehagen, hva det har gjort, hva det har hatt glede av og hva som har vært vanskelig. Det er ikke uvanlig at små barn viser negative reaksjoner når foreldrene kommer. Da kan det være at de trenger støtte fra dere. Hvis et barn snur seg bort når foreldrene kommer, kan det være en måte å vise at det er skuffet eller sint over at foreldrene har vært borte så lenge. Dere kan da hjelpe foreldrene til å forstå at barnet nå egentlig trenger foreldrenes omsorg og kjærlighet mer enn noen gang, bare at det er litt vanskelig å ta imot. Det er heller ikke uvanlig at små barn kan begynne å gråte når foreldrene kommer og da kan dere hjelpe foreldre til å forstå at nå trenger barnet mye trøst og kos og at det er viktig at foreldrene for eksempel sier: «mamma og pappa kommer alltid tilbake og henter deg». Det er også viktig at dere tar avskjed med barnet på en god måte «Sees i morgen!». Det styrker kontakten mellom dere og gjør det lettere for barnet neste dag å ta imot støtte fra dere når foreldrene igjen skal gå.

Adobe stock.com

ORGANISERING OG RUTINER SOM EN RAMME FOR POSITIVT SAMVÆR MELLOM ANSATTE OG BARN

Gode og gjennomtenkte rutiner for barnehagedagen vil fungere som en god ramme for hvordan dere er sammen med barna.

Dere bør drøfte hva som er en god dagsrytme for små barn og hvordan man best kan gjennomføre de ulike rutinene i løpet av dagen. Hvordan bør for eksempel måltid, stell, garderobesituasjonen og soving gjennomføres slik at dette blir gode situasjoner for barna der det også er rom for positivt samspill i tillegg til det rent praktiske? Og hvordan bør overganger mellom ulike situasjoner gjennomføres? Hvem gjør hva og hvorfor?

Når dere har gjennomtenkte rutiner som hele personalgruppen samarbeider om å gjennomføre, vil dere være i forkant av det som skal skje gjennom dagen, og dere vil kunne utfylle hverandre på gode måter.

Barna trenger også å vite hva som skal skje i løpet av barnehagedagen. Siden dere ikke kan forklare for de yngste barna hvordan dagen blir, vil rutiner hjelpe dem med å orientere seg. Rutiner som gjentar seg fører til at barnehagedagen bli forutsigbar, noe som bidrar til trygghet og mestring.

Gode rutiner vil frigjøre tid og energi for dere til å ha det hyggelig og morsomt sammen med barna. Barnehagedagen vil førløpe som «et velsmurt maskineri» med gode overganger mellom ulike aktiviteter.

Å JOBBE MED KVALITET I BARNEHAGEHVERDAGEN

I **Trygg før 3** jobber vi med kvalitetsutvikling ved bruk av Classroom assessment Scoring System (CLASS) toddler. CLASS toddler omhandler 8 samspilldimensjoner fordelt på 2 domener. Disse handler om hvordan dere er når dere er sammen med barna.

- **Positivt klima**
- **Negativt klima**
- **Ansattes sensitivitet**
- **Ta barnets perspektiv**
- **Reguleringsstøtte**

EMOSJONELL OG
ATFERDSMESSIG STØTTE

- **Tilrettelegging for læring og utvikling**
- **Kvalitet på tilbakemeldinger**
- **Språkstøtte**

STØTTE TIL UTVIKLING
OG LÆRING

I den første veiledningssamlingen dere har på avdelingen sammen med pedagogisk leder, vil dere få tilbakemelding på en observasjon gjennomført på deres avdeling i september basert på de 8 kvalitetsdimensjonene i CLASS. Videre gjennomføres nye observasjoner i januar og mai/juni som dere også får tilbakemelding på.

Sammen med pedagogisk leder skal dere både jobbe med å bli bevisst på de dimensjonene dere behersker godt når dere er sammen med barna (suksesspunkt) og de dimensjonene der dere har et forbedringspotensial (arbeidspunkt). Pedagogisk leder (veileder) vil sammen med dere velge ut to dimensjoner som skal

ha et særlig fokus gjennom en periode på ca. en måned. Alle i personalet skal jobbe med de samme dimensjonene i den neste måneden og knytte disse til eget arbeid med barna i vanlige hverdagssituasjoner. I løpet av året vil dere ha jobbet med alle åtte dimensjonene.

Mellom hver veiledning skal hver av dere lage en kort praksisfortelling for de to aktuelle samspillsdimensjonene og hvor dere selv inngår. Både for månedens «suksesspunkt» og «arbeidspunkt» beskrives en situasjon som viser hvordan du tenker at den aktuelle CLASS dimensjonen kommer til uttrykk i praksis. Det skal være fokus på både det du synes du fikk til, og det som var utfordrende. Knyttet til det som var utfordrende noteres også et kort forslag til hva du kunne gjort annerledes for at situasjonen skulle blitt bedre. Disse korte praksisfortellingene leveres til veileder senest 3 dager før neste veiledning.

Adobe stock.com

DE ULIKE CLASS DIMENSJONENE

Her følger en beskrivelse av de 2 domene og de 8 kvalitetsdimensjonene og tips til hvordan dere kan jobbe med dem i daglige situasjoner sammen med barna.

Domene 1

EMOSJONELL OG ATFERDSMESSIG STØTTE

Små barn fungerer i en verden av relasjoner og den tidlige emosjonelle- og sosiale utviklingen legger et grunnlag som all senere utvikling bygger på. Domenet Emosjonell og atferdsmessig støtte handler om å etablere gode relasjoner til alle barn, og støtte deres følelser og sosiale fungering i barnehagehverdagen. Emosjonell og atferdsmessig støtte omhandler fem kvalitetsdimensjoner: positivt klima, negativt klima, ansattes sensitivitet, ta barnas perspektiv og reguleringsstøtte.

Classdimensjon 1:

Positivt klima

Hva er et positivt klima?

Positivt klima kjennetegnes ved at voksne og barn har et godt forhold, at de viser interesse og respekt for hverandre og har glede av å være sammen. Dette uttrykkes både gjennom det som sies og gjennom kroppsspråket.

Hvorfor er positivt klima viktig?

Positivt klima i avdelingen/gruppen vil fremme barnas trivsel og trygghet, og har betydning for deres følelsesmessige og sosiale utvikling. I tillegg vil et positivt klima legge et godt grunnlag for barnas lek, utforskning og læring i barnehagen.

Hvordan fremme et positivt klima?

Positivt klima handler i praksis om: gode relasjoner, positive følelser mellom dere og barna, samt barna imellom, og at dere viser respekt for barna.

Gode relasjoner

Gode relasjoner til barna styrkes ved at dere

- Er der barna er (på gulvet, i sandkassen, ved bordet og så videre) slik at dere raskt kan fange opp barnas initiativ/uttrykk, behov for kontakt, samt behov for stimulering eller støtte
- Deler barnas glede/positive følelser
- Deltar sammen med barna i lek og andre aktiviteter hvor kommunikasjonen går frem og tilbake flere ganger (hver sin tur)
- Støtter barnas kontakt med de andre barna

Positive følelser

Positive følelser uttrykkes gjennom at dere

- Smiler, ler og har det morsomt sammen med barna
- Viser entusiasme i samspill med barna
- Viser at dere liker å være sammen med barna
- Uttrykker positive følelser også verbalt (setter ord på dem) og fysisk (for eksempel ved å gi barna en klem)
- Støtter barna i å vise positive følelser for hverandre

Respekt

Respektfull væremåte lærer barna ved å oppleve hvordan dere er mot dem og andre (både barn og voksne). Dere kan vise respekt for barna ved å:

- Alltid være høflige
- Ha blikkontakt med dem. Det vil si at du ser på dem du snakker med, eller de som snakker til deg eller søker kontakt med deg
- Bruke varm og rolig stemme
- Bruke et respektfullt språk overfor barna
- Bruke barnas navn (og ikke kallenavn) når dere er sammen og særlig ved positiv kontakt
- Ha kroppen vendt mot de barna dere er sammen med eller snakker til
- Si hva du skal gjøre, på forhånd, dersom du f.eks. skal løfte barnet, tørke snørr e.l.

Andre eksempler på hva som fremmer POSITIVT KLIMA på avdelingen/i gruppen

(her kan dere skrive inn egne eksempler):

Adobe stock.com

Classdimensjon 2:

Negativt klima

CLASS observasjonen har også fokus på hvorvidt det av og til blir et negativt klima på avdelingen/i gruppen.

Hva er negativt klima?

Negativt klima kjennetegnes ved hendelser der negative følelser mellom dere og barna, eller barna imellom kommer til uttrykk. Det kan være kontroll av barn på en negativ måte, trusler, og annen negativ væremåte (brå bevegelser, bruk av høy stemme, harde hender for eksempel når man løfter et barn, fysisk avstraffelse). Også barnas negative følelser (for eksempel frustrasjon eller sinne) som varer over tid eller forverres, er typisk for et negativt klima i en avdeling/gruppe.

Hvorfor bør man unngå at et negativt klima preger avdelingen?

Negativt klima vil hemme barns trivsel, trygghet og utvikling hvis det forekommer ofte. Også voksne vil mistrives og bli slitne på en avdeling/i en gruppe med mye negativt klima.

Hvordan unngå negativt klima?

For å unngå negativt klima må dere ansatte kunne gjenkjenne tegn på at dette er tilstede og deretter bidra til å stoppe det.

Negativt klima omfatter: negative følelser, negativ kontroll, negativ væremåte hos voksne og negativ væremåte hos barna.

Negative følelser

Små barn kan lett fange opp voksnes irritasjon eller avvisning, selv om de voksne selv tror de ikke har gitt uttrykk for det. Barna «leser» slike reaksjoner og følelser av de voksnes ansiktsuttrykk, blick, kroppsholdning, stemme og så videre.

Negative følelser uttrykkes ved:

- Irritabilitet, sinne, frustrasjon, oppgitthet, avvisning eller likegyldighet overfor barna som vises verbalt eller non-verbalt
- Bruk av streng, hard eller sint stemme
- Bruk av harde bevegelser når man er i kontakt med barn (for eksempel når man løfter et barn bort fra noe)

Negativ kontroll

Negativ kontroll kjennetegnes ved at det

- Kjeftes/ropes
- Brukes trusler og/eller straff
- At man fysisk løfter eller drar barn bort i et forsøk på "å straffe" dem

Negativ væremåte hos voksne

Både sarkastiske utsagn til barnet eller om barnet til andre, ironi eller erting, kan berøre et barn sterkt. Mange småbarn har en intens skamfølelse som er vond, og den vil kunne påvirke deres fremtidige selvfølelse.

Negativ væremåte omhandler voksnes bruk av:

- Sarkasme
- Ironi
- Ertning
- Krenkelser/ydmykelser

Negativ væremåte hos barna

Blant barna vil et negativt klima kunne komme til uttrykk gjennom

- Krangling og konflikter barna imellom
- Krangling, sinne, frustrasjon som øker i intensitet

Andre eksempler på hva som fremmer NEGATIVT KLIMA på avdelingen/i gruppen

(her kan dere skrive inn egne eksempler):

Classdimensjon 3:

Ansattes sensitivitet

Hva er ansattes sensitivitet?

Sensitivitet handler om at dere er oppmerksomme når dere er sammen med barna slik at barnas behov, følelser og uttrykk raskt fanges opp og blir besvart gjennom gode reaksjonsmåter som er tilpasset hvert barn.

Hvorfor er sensitive voksne viktig?

Sensitivitet fremmer mer enn noe annet små barns trygghet, og er en forutsetning for deres trygge tilknytning og tillit til voksne, samt deres følelsesmessige og sosiale utvikling. En sensitiv voksen deler barnas positive følelser og hjelper barn med å regulere vanskelige følelser. Det er viktig for at små barn skal bli kjent med følelsene sine og etter hvert greie å uttrykke dem på gode måter.

Hvordan fremme sensitivitet?

Ansattes sensitivitet omfatter: oppmerksomme voksne, gi barna gode svar eller reaksjoner og barnas trygghet og trivsel.

Oppmerksomme voksne

Dette kommer til uttrykk ved at dere

- Er der barna er og har oppmerksomheten rettet mot dem
- Er oppmerksomme på alle barna i gruppen
- Raskt fanger opp barns signaler på at de trenger kontakt eller støtte
- Er oppmerksomme på barn som trekker seg unna og i liten grad selv tar kontakt med dere. Prøver på ulike måter å få kontakt med disse barna og ikke lar dere avvise
- Prøver å «se bak» barnas atferd og forstå hvilke følelser barna har inni seg, særlig når de viser negativ atferd (Noen barn som viser sinne kan egentlig være lei seg, frustrert eller redde)
- Følger med på barnas lek og ser om alle barn er inkludert i lek og er sammen med andre barn
- Observerer barnas kontakt og handlinger overfor hverandre for å finne ut når de trenger støtte for å fungere godt sammen og når de greier å leke alene

Gi barna gode svar eller reaksjoner

Å gi gode svar eller reaksjoner er en aktiv handling som viser barna at du har fanget opp og forstår hva de trenger. Dere viser dette ved at dere

- Gir barna raske, gode og tilpassede reaksjoner og svar (barn er forskjellige) og deretter venter slik at barna også får tid til å reagere
- Setter ord på det barna gjør (barna vet da at de er sett)
- Setter ord på barnas følelser (barna vet de er forstått)
- Gir barna trøst ved behov
- Hjelper barna med å håndtere og uttrykke følelsene sine på gode måter
- Gir barna rask hjelp til å løse problemer
- Gir barna rask og tilpasset støtte når de ikke inkluderes i lek eller når noen blir avvist av andre barn
- Bekrefter barnas følelser, også når dere må stoppe negativ/uønsket atferd («Jeg skjønner at du ble veldig sint, men det er ikke lov til å kaste leker»)

Barnas trygghet og trivsel

Barn som er trygge og trives i barnehagen vil vise dette ved å

- Vise positive følelser når dere er sammen med dem
- Søke støtte og trøst hos dere når de har behov for det
- Føle seg vel når de er nær dere og sammen med dere
- Delta aktivt sammen med dere og andre barn i lek
- Få støtte til problemløsning, for eksempel når de er sammen med andre barn
- Få hjelp ved behov, for eksempel når det er noe de ikke kan få til selv

Andre eksempler på hva som fremmer ANSATTES SENSITIVITET

(her kan dere skrive inn egne eksempler):

Classdimensjon 4:

Ta barnets perspektiv

Hva vil det si å ta barnets perspektiv?

Denne kvalitetsdimensjonen omhandler i hvilken grad dere tar hensyn til barnas interesser, motivasjon og synspunkter (ofte uttrykt nonverbalt blant små barn) i barnehagehverdagen. I tillegg omhandler dimensjonen i hvor stor grad dere oppmuntrer barna til å ta ansvar og støtter deres selvstendighet i vanlige hverdagssituasjoner.

Hvorfor er det viktig å ta barns perspektiv?

Små barn trenger å få ta valg og medvirke på sine premisser, og de trenger å få oppleve økt mestring og selvstendighet. Dette er viktig for deres selvoppfatning og opplevelse av å ha verdi. Små barn trenger at det er en god balanse mellom voksenstyrte og barne-initierte aktiviteter gjennom barnehagedagen.

Hvordan kan dere ta barns perspektiv?

Å ta barnas perspektiv handler om å støtte barnas fokus, vise fleksibilitet og gi støtte til selvstendighet

Barnets fokus:

Dere støtter barnas fokus ved å

- Legge merke til hva det enkelte barnet er opptatt av og følge opp dette for eksempel i lek og andre aktiviteter
- La barna lede an i leken og samarbeide med barna
- La barna ta valg når det er mulig. Dette gjøres ut fra alder og modenhet, samt type situasjon. For eksempel: "Vil du leke med bilen eller klossene?", "Vil du ha eple eller pære?"
- Oppmuntre barna til å uttrykke ønsker og ideer, samt støtte disse

Fleksibilitet:

Fleksibilitet kommer til uttrykk ved at

- Aktiviteter gjennomføres på en fleksibel måte, tilpasset barnas uttrykk, tempo og reaksjoner. Dere «tar det som det kommer» i mange daglige situasjoner
- Planlagte aktiviteter endres når det trengs. For eksempel: en planlagt utelek på slutten av dagen endres for noen barn til rolig inneaktivitet fordi barna virker slitne. Måltidet får være lenger fordi det er god stemning og barna er aktive
- Aktiviteter tilpasses det enkelte barn. Barn er ulike
- Barna får bevege seg (det er ikke lett for alle små barn i være lenge i ro)
- Barna får uttrykke seg og snakke fritt

Støtte til selvstendighet:

Dere støtter små barns selvstendighet ved at de

- Får ta ansvar i daglige situasjoner
- Har tilgang til leker, materiell, utstyr som de selv kan få tak i og bruke, uten å måtte ha hjelp
- Får hjelpe til med ulike daglige oppgaver som skal utføres. For eksempel: dekke bordet, tømme søppel, sette inn i oppvaskmaskinen, tørke opp søl, rydde matboksen. Det viktige her er at barna får gjøre oppgavene selv
- Får støtte på å løse konflikter og ta andre barns perspektiv, for eksempel ved at dere setter ord på hva barna kan gjøre, andre barns følelser hensikter osv.
- Blir oppmuntret til å prøve å få til ting selv, for eksempel i garderobesituasjonen og ved måltid
- Får tilstrekkelig og tilpasset hjelp når de gir signaler på at de trenger det eller når de strever med å få til noe, slik at de greier det selv til slutt
- Viser hvordan barna kan samarbeide i daglige aktiviteter

Andre eksempler på hva som fremmer å TA BARNETS PERSPEKTIV på avdelingen/i gruppen

(her kan dere skrive inn egne eksempler):

Classdimensjon 5:

Reguleringsstøtte

Hva er reguleringsstøtte?

Reguleringsstøtte handler om at barn får den støtten de trenger til å regulere følelser og atferd når de er sammen med dere og andre barn, slik at de fungerer godt i sosiale sammenhenger.

Hvorfor er det viktig å gi barn reguleringsstøtte?

Reguleringsstøtte er viktig for små barn fordi de ennå har begrenset kapasitet til selv å kunne regulere følelser og atferd. Dette har med hjernens utvikling å gjøre. Selvregulering er en gradvis prosess der barna går fra å være regulert utenfra (av voksne) til å være regulert innenfra (selvregulering).

Små barn trenger ofte hjelp til å løse problemer som kan oppstå når de er sammen med andre barn, fordi det ennå er vanskelig for dem å forstå hvordan konflikter kan løses. Barn trives bedre når de får en forståelse av hva som er akseptabel atferd og hva som ikke er det. Da kan det bli lettere også å bidra til konfliktløsning.

Barn som ikke har lært å regulere følelser og atferd i barnehagealder, strever ofte med å regulere oppmerksomhet og problemløsningsstrategier når de begynner på skolen. Selvregulering er en prosess som starter når barna er små. Og husk, dere er viktige rollemodeller for hvordan regulere følelser og atferd. Barna ser hva dere gjør, og imiterer det.

Hvordan kan dere gi reguleringsstøtte?

Reguleringsstøtte omfatter: proaktive voksne, støtte til positiv atferd og regulering av atferd

Proaktive voksne

Å være proaktiv betyr å være forut for en hendelse og handler om at dere:

- Har gode rutiner som gjentar seg slik at barna vet på forhånd hva som forventes av dem gjennom dagen. Små barn vil vise at de husker rutiner som gjentar seg
- Følger med på det barna gjør, også de som er i andre deler av rommet
- Planlegger aktiviteter og har ting klart slik at barna slipper å vente
- Forbereder barna på det som skal skje ved å sette ord på det. For eksempel: «Nå skal vi sette oss ved bordet og spise»
- Gir barna enkle beskjeder som er positivt formulert. «Nå vil jeg at du har rumpa på stolen din», «Så tar du av den andre sokken»
- Forbereder barna i god tid ved endringer i rutiner. For eksempel: «I dag skal vi spise maten vår ute på bordet ved sandkassen»

Støtte til positiv atferd:

Barnas positive atferd støttes ved at dere

- Setter ord på det barna kan gjøre i ulike situasjoner (i stedet for det de ikke skal gjøre)
- Bekrefter positiv atferd så ofte som mulig ved bruk av konkret ros. For eksempel: «Se her ja, du fikk av sokken helt selv!», «Du ventet til det ble din tur å vaske hender, bra!», «Her sitter en flott gjeng og venter på maten», «Petra ryddet trommen i kassen». Unngår bruk av generell ros som « Så flink du er»
- Alltid bruker vennlig og rolig stemme overfor barna, også ved problemløsning
- Har enkle regler som beskrives positivt
- Bruker redigering for eksempel ved å sette ord på det barna kan gjøre for å stoppe uønsket atferd
- Husker at barnas protester er en vanlig og viktig del av utviklingen deres i denne alderen
- Setter grenser på en forutsigbar, vennlig og trygg måte. Dere bør gi barna mulighet til å selv å hente seg inn når de ikke gjør som forventet, for eksempel ved bruk av påminnere: «Ann sa at det var ryddetid. Se her, nå kan du legge klossene i denne kassen», «Alle må sitte på stolen sin før vi kan sette ut vann til malingen»
- Setter ord på barnas negative følelser. Det anerkjenner følelsen og vil bidra til å dempe den. Det lærer også barna å sette ord på følelsene sine
- Leser eller forteller historier som gir eksempler på enkle konflikter og hvordan de kan løses. Gir barna den støtten de trenger for å leke/gjøre noe samme med andre barn, for eksempel ved å sette ord på det hver enkelt kan gjøre

Regulering av atferd

Når barn får god støtte til regulering av atferd, vil det blant barna være lav forekomst av negativ atferd som varer over tid eller som forverrer seg. Det er få konflikter i barnegruppen, og det er lite vandring og venting.

Dere bidrar med regulering av atferd når dere:

- Er i forkant slik at uønsket atferd stoppes på et tidlig tidspunkt
- Støtter positiv atferd ved å sette ord på den
- Veileder barna når de viser uønsket atferd gjennom å si eller vise hva de kan gjøre i stedet. For eksempel «Det er greit at du er sint, men du får ikke lov til å slå! Du kan heller trampe i gulvet»
- Hjelper barna med å stoppe uønsket atferd gjennom å minne om ønsket atferd «Nå ville jeg at du...» sammen med en vennlig berøring eller et godt blikk
- Planlegger og legger barnehagedagen til rette slik at barna alltid har en aktivitet å gå til, om de ønsker, slik at venting og vandring i barnegruppen reduseres

- Sørger for lite venting i overgangene fra en aktivitet til en annen
- Er gode rollemodeller og har selv den væremåten dere ønsker at barna skal ha
- Har god kunnskap om barns utvikling slik at dere har realistiske forventninger til hva et barn skal kunne og ikke

Andre eksempler på hva som fremmer REGULERINGSSTØTTE på avdelingen /i gruppen

(her kan dere skrive inn egne eksempler):

Domene 2

STØTTE BARNES LÆRING OG UTVIKLING

Små barn lærer gjennom samspill med voksne og andre barn, og de lærer noe nytt hele tiden. Hverdagssituasjonene i barnehagen byr på mange muligheter for at barna kan lære seg nye ferdigheter, utvide sin tenkning og forståelse, samt stadig mestre nye oppgaver sammen med dere ansatte. For at små barn skal få gode lærings- og utviklingsmuligheter er det viktig at dere er tett på, legger til rette og støtter barnets selvstendige utforskning, samtidig som dere stadig utvider (tilfører noe nytt) knyttet til det barnet er opptatt av.

Å støtte barns læring og utvikler handler om 3 dimensjoner:

- 1) *tilrettelegging for læring og utvikling,*
- 2) *kvalitet på tilbakemeldinger*
- 3) *språkstøtte.*

Classdimensjon 6:

Tilrettelegging for læring og utvikling

Hva vil det si å legge til rette for barns læring og utvikling?

Denne kvalitetsdimensjonen handler om at dere legger til rette for aktiviteter som stimulerer barnas lærings- og utviklingsmuligheter i hverdagen, blant annet ved å støtte læring gjennom lek eller i andre daglige situasjoner.

Hvorfor er tilrettelegging for læring og utvikling viktig?

Gjennom at dere legger til rette for og støtter barns læring og utvikling, bidrar dere til å øke barns problemløsningsferdigheter og stimulere deres tenkning og forståelse, for eksempel evne til oppmerksomhet, forståelse av årsak-virkning og økt kunnskap. Å støtte og legge til rette for barns læring og utvikling stimulerer deres motivasjon, nysgjerrighet og utforskertrang. Små barn er naturlig nysgjerrige, samtidig er det slik at de lærer mer sammen med voksne de har en god relasjon til.

Hvordan tilrettelegge for læring og utvikling?

Alle situasjoner, også rutinesituasjoner som stell, påkledning og måltid rommer gode læringsmuligheter. Det finnes mange læringsmuligheter i hverdagsaktivitetene. Dere kan også stimulere barnas nysgjerrighet ved å gjøre spennende materialer, leker, utstyr og så videre tilgjengelig for dem. Selvmotivert læring (ikke voksenstyrt) fungerer best for små barn.

Vær aktivt involvert i det barna holder på med, og involver dem i det du holder på med. Still spørsmål for å utvide barnas tenkning og forståelse, og beskriv det du ser barna gjør eller er opptatt av. Lag sammenhenger for barna mellom den aktiviteten de holder på med og dagliglivet deres, i stedet for å begynne å snakke om noe helt annet. Små barn er opptatt av det som skjer her og nå.

Denne kvalitetsdimensjonen handler om: aktiv tilrettelegging, utvidelse av tenkning og forståelse og barns aktive engasjement.

Aktiv tilrettelegging

Dere bidrar til aktiv tilrettelegging for læring og utvikling ved å

- Gi barna muligheter for lek og læring i alle hverdagssituasjoner. For eksempel: La barna ha tilgang på utkleddingsklær slik at de kan gå inn i rollelek hvor de har ulike familieroller, legge frem leker og utstyr som dere ønsker at barna skal utforske, bruke uteareal og naturen bevisst
- Være involvert i og støtte barnas utforsking og læring i daglige situasjoner. Involvere barna aktivt i de daglige rutinene. Gi dem oppgaver de har mulighet til å mestre, eventuelt med litt hjelp og støtte
- Gi barna muligheter til å utforske på egenhånd og prøve nye aktiviteter og oppgaver
- Vise interesse for barnas lek og utforskning og gi barna støtte og hjelp ved behov
- Oppfordre barna til rollelek, fantasilek
- Støtte barns kreativitet, for eksempel ved å la dem ha tilgang på ulike former for materialer, utstyr, instrumenter og så videre
- Gi barna muligheter til å leke med andre barn, for eksempel ved at de får tilgang til leker som to eller flere kan leke med sammen
- La barna få mulighet til å finne løsninger selv først, før dere foreslår eventuelt løsninger som barna kan prøve
- Ha daglige lesestunder med barna med god nok tid til å utdype, fortelle mer og svare på spørsmål

Utvidet tenkning og forståelse

Utvidet tenkning og forståelse fremmes ved at dere

- Gir informasjon som er relatert til det barna er opptatt av eller holder på med
- Viser interesse, kommenterer og gir enkel hjelp ved behov. Det at dere er tilstede og tilgjengelig støtter barnas oppmerksomhet, utholdenhet, selvstendighet og utforskning
- Gir kommentarer som utvider barnas tenkning og knytter forbindelseslinjer i barnas liv, for eksempel mellom aktiviteter i barnehagen og hjemme
- Involverer barna i barnehagens daglige gjøremål og forklarer barna hva du gjør og hvorfor du gjør det. "Vi koster gulvet for å få vekk skitten", "Vi vasker tallerkenene så de skal bli rene"
- Stimulerer barnas fantasi gjennom å være med på fantasileken. La barna bestemme hvilken rolle du skal ha og følg barnas instruksjoner. Kom med forslag og oppfordre barna til å prøve ut noen av dem
- Lar barna få anledning til å holde på med en aktivitet over tid
- Beskriver bokstaver, tall og matematiske ord i hverdagsrutinene. For eksempel: «vil du ha en eller to brødkiver?», «la oss dele brødkiven i fire; en, to, tre og fire», «kan du hjelpe meg og sette disse runde tallerkenene på bordet?»
- Teller i hverdagssituasjoner
- Sorterer ting fra minst til størst, kortest til lengst, etter farge og så videre mens man setter ord på dette
- Leser bøker der tall, farger, former og størrelser beskrives
- Gir barna muligheter til å utforske årsak-virkning for eksempel ved å skru lyset av og på. Snakk om, og vis årsak-virkning: «Hvis du kaster koppen på gulvet får du ikke tak i den»
- Viser at ting som er «borte» fortsatt er der. For eksempel borte-titt-tei le og gjemsel
- Forklarer barna hvordan ulike fenomener henger sammen med hverandre. For eksempel «I dag regner det så da må dere ha på regntøy så dere ikke blir våte». «Ovnen er varm, hvis du tar på den brenner du deg»

Barnas aktive engasjement:

Små barn blir aktive og engasjerte, og får lyst til å lære når

- Dere bruker ulike materialer/ leker/ objekter for å fremme barnas nysgjerrighet, kreativitet og utforskertrang.
- Barna hele tiden har noe å holde på med, slik at de kan være fysisk og verbalt aktive.
- Barna støttes på å bruke sansene sine (lukte, smake, høre, kjenne og så videre) og bruke kroppen sin i hverdagen.

Andre eksempler på tilrettelegging for læring og utvikling på avdelingen/i gruppen

(her kan dere skrive inn egne eksempler):

Classdimensjon 7:

Kvalitet på tilbakemeldinger

Hva menes med kvalitet på tilbakemeldinger?

Kvalitet på tilbakemeldinger handler om hvordan dere gir barna tilbakemeldinger på det barna selv gjør eller sier på måter som fører til læring og økt forståelse, og som bidrar til at barna er involvert i det som skjer i hverdagen.

Hvorfor er kvalitet på tilbakemeldinger viktig?

Denne kvalitetsdimensjonen bidrar til såkalt dybdelæring, det betyr læring som øker barnas forståelse og gjør dem nysgjerrige på å utforske og lære mer. Dette handler om å «lære å lære», at barna opplever at det å lære eller få til noe nytt er spennende. Gode tilbakemeldinger hjelper barna til å mestre og motiverer dem til å prøve ut nye ting.

Hvordan gi gode tilbakemeldinger?

Å gi gode tilbakemeldinger handler om å følge opp når barna er opptatt av noe, tar kontakt, ber dere om hjelp eller involverer dere på en eller annen måte. Det innebærer at dere ser på slike situasjoner som en læringssituasjon og muligheter for dialog.

Kvalitet på tilbakemeldinger handler om å fokusere på barnets innsats og prosess – ikke på resultat, å beskrive i stedet for å vurdere, og hele tiden være bevisst på at her er det en mulighet for at barnet kan forstå eller få til litt mer.

Å oppmuntre barna til å holde ut og fortsette å prøve, selv når noe er vanskelig hører også inn under denne dimensjonen.

Kvalitet på tilbakemeldinger består av følgende: stillasbygging, informasjon som fremmer dybdelæring, samt oppmuntring og bekreftelse.

Stillasbygging

Stillasbygging innebærer å lage støttende rammer for barnas aktiviteter og utforskning.

Dere «bygger» stillas som støtter oppunder barns læring når dere:

- Støtter barnas aktivitet slik at de får til mer enn de hadde fått til alene.
- Gir barna tilpasset hjelp og støtte (verbal og/ eller non-verbal) knyttet til aktiviteter/leker de holder på med. Det tas hensyn til det enkelte barns utvikling og modenhet og hva barnet trenger av støtte for å selv lykkes med aktiviteten.
- Gir ulike former for oppmuntringer (verbale og non-verbale).
- Er bevisst på hvilken støtte det enkelte barn trenger og bruker dette i hverdagen. For eksempel: Et barn som strever med å legge ferdig puslespill får hjelp i form av hint, tips, informasjon, praktisk støtte eller lignende til selv å kunne fullføre.
- Svarer tålmodig på barnas spørsmål, selv når de stiller de samme spørsmålene om og om igjen. Gjentakelser fremmer små barns hukommelse og læring.
- Stiller barna åpne spørsmål som får dem til å tenke eller prøve videre.

Informasjon som fremmer dybdelæring

Barn tilføres informasjon som fremmer dybdelæring når dere:

- Tar utgangspunkt i det barna holder på med/ snakker om/ er opptatt av her og nå, og gir dem informasjon eller forklaringer som utvider deres egen forståelse/kunnskap. Små barn lærer best når det tas utgangspunkt i det de selv synes er spennende.
- Griper spontant tak i det barna sier eller gjør, og lager en «læringssituasjon» ut av dette gjennom utvidelse/berikelse.
- Snakker med barna på en måte og i et tempo som gjør at barna får tid til å tenke, svare eller spørre tilbake. Dette blir en gjensidig dialog (hver sin tur i flere runder) som gir dem ny kunnskap og økt forståelse. For hver frem og tilbake dialog legges det til noe nytt eller stilles et spørsmål som ytterligere fremmer barnas tenkning og læring. For eksempel mens man vanner planter: «Hvorfor trenger plantene vann?» Hvis barna ikke svarer gir man en enkel forklaring. Slike dialoger kan oppstå i alle typer situasjoner gjennom dagen.
- Knytter det som skjer her og nå til noe barnet har opplevd tidligere.
- Støtter barnas problemløsning og forklarer det som skjer.

Oppmuntring og bekreftelse

Små barn trenger bekreftelse og oppmuntring til læring ved at dere

- Gir individuelle og konkrete tilbakemeldinger som øker barnas tenkning og mestring eller som får barna til å prøve ut nye måter å gjøre ting på.
- Legger merke til og gir bekreftelse når barna gjør noe positivt/bra. For eksempel «Så fint at du satte skoene på plassen sin», «Du har jammen jobbet hardt med dette puslespillet».
- Støtter barna på det de forsøker å gjøre, slik at de ikke gir opp.
- Støtter barna til å holde ut litt til når de blir frustrerte. For eksempel: «Bare en brikke til nå, så er du ferdig», «Fortsett litt til, dette greier du».

Andre eksempler på tilrettelegging for Kvalitet på tilbakemeldinger på avdelingen/i gruppen

(her kan dere skrive inn egne eksempler):

Classdimensjon 8:

Språkstøtte

Hva er språkstøtte?

Språkstøtte handler om kvaliteten på og mengden av voksnes støtte til barns språkutvikling i det daglige. Små barn lærer språk når de lytter til og selv aktivt bruker språk sammen med andre i aktiviteter som engasjerer dem, og som derfor gir mening for dem.

Hvorfor er det viktig å støtte barnets språkutvikling?

Barnets språkutvikling har nær sammenheng med alle andre deler av barnas utvikling. Språk er blant annet viktig for sosial kompetanse og for å lykkes faglig på skolen senere i livet. Det er godt dokumentert at barn som får lite språkstøtte hjemme, har stor nytte av å være i barnehagen. For at barnehagen skal utjevne forskjeller mellom barn med god og forsinket språkutvikling kreves at dere bruker et rikt språk sammen med barna og oppmuntrer dem til selv å være språklig aktive.

Hvordan kan dere gi god språkstøtte?

Denne kvalitetsdimensjonen består av: **støtte til å bruke språket, gjentakelser og utvidelse, benevning og bruk av et rikt språk.**

Støtte til å bruke språket

Dere gir små barn støtte til å bruke språket når dere:

- Snakker om det som skjer her og nå, det dere og barna gjør sammen, eller det barna gjør sammen med andre barn.
- Bruker beskrivende kommentarer når dere er sammen med barna. For eksempel beskrivelser av objekter, ting og situasjoner.
- Stiller barna spørsmål som krever mer enn ett-ords svar, for eksempel «hva» og «hvordan» spørsmål, og deretter venter på barnas svar.
- Tilpasser det dere forteller og sier til barnas alder og holder et rolig tempo med pauser slik at barna kan følge med og får tid til å svare.
- Deltar i språklige utvekslinger med barna som varer i flere runder (turtaking).
- Får barna til å bruke flere ord og snakke mer.
- Stiller barna åpne spørsmål – hvem, hva, hvor, hvordan? (dette oppmuntrer barna til selv å bruke språket). Det er viktig at barna får nok tid til å svare.
- Gir barna rask språklig respons der dere bruker hele setninger.
- Lar barna ha tilgang til bøker med ord, og leser for barna daglig og får barna til å delta i samtale om det dere leser.
- Bruker rim, regler og sanger, samt oppmuntrer barna til å delta i disse.

- Leser bøker og forteller historier både på barnas morsmål og på norsk, og snakke med barna om dette.
- Synger ulike barnesanger.
- Oppfordrer barna til å peke på og gjenkjenne bokstaver.
- Setter navn på nye ting når dere introduserer dem for barna.
- Følger noen ganger teksten med fingeren når dere leser for barna (slik at de ser flyten i teksten).
- Gir barna mange muligheter til å «skrive» og tegne, og snakker med dem om dette.
- Ber barna fortelle en historie, skrive den ned og deretter lese den høyt til barna.
- Hjelper barna med å ta tur i samtaler.
- Oppdager barn som trenger ekstra hjelp og støtte med språkutviklingen og utnytter daglige situasjoner på en bevisst måte for å få barna til å kommunisere, samt sørger for at disse barna får tidlig hjelp med språket (for eksempel systematisk bruk av språkgrupper).

Gjentagelser og utvidelse

Dere bidrar til gjentagelser og utvidelse ved å:

- Gjenta ord og setninger som barna sier der dere bruker hele setninger.
- Lese eller fortelle den samme historien/boken mange ganger og snakke med barna om den.
- Utvide det barna sier ved å fortelle litt mer, ta med et nytt ord og så videre.
- Snakke mye med barna om det som skjer her og nå, og svare dem med bruk av hele setninger.
- Svare med riktig uttale når barna uttaler et ord feil, uten å si at det var feil.

Benevning:

Benevning innebærer at dere:

- Beskriver for barna hva dere gjør (selvsnakk).
- Beskriver for barna deres egne handlinger eller uttrykk (parallelsnakk).
- Beskriver barnas handlinger eller uttrykk også for de andre barna.

Rikt språk:

Bruk av et rikt språk kjennetegnes ved at dere:

- Bruker varierte ord når dere snakker med barna.
- Introduserer nye ord knyttet til det som skjer her og nå.
- Introduserer nye ord og knytter dem til kjente ord. For eksempel «Dette er en saftig pære».
- Beskriver med ord. For eksempel: "saftig betyr...".

Andre eksempler på tilrettelegging for Språkstøtte på avdelingen/i gruppen

(her kan dere skrive inn egne eksempler):

FORSKJELLER I UTVIKLING

Alle barn vokser, lærer og utvikler seg i sitt eget tempo, og det er stor variasjon innen det vi kaller normalutvikling. Likevel er det viktig å følge med på barnas utvikling og tegn på forsinket utvikling. Hvis barn har forsinket utvikling, kan det være behov for tidlig og systematisk innsats. Små barns hjerne er svært påvirkelig og hvis de tidlig får god støtte skal det ofte ikke mye til før utviklingen går i positiv retning.

Du bør drøfte med de andre på avdelingen/gruppen hvis du legger merke til at:

Barn på ca. 18 mnd.

- Ikke peker på eller viser ting til andre.
- Ikke kan gå.
- Ikke vet hva kjente ting brukes til, for eksempel en skje.
- Ikke kopierer andres atferd eller ord.
- Ikke lærer nye ord.
- Ikke kan si minst 6 ord.
- Ikke legger merke til, eller reagerer når en omsorgsgiver går eller kommer tilbake.
- Har mistet ferdigheter de hadde tidligere (endring).

Barn på ca. 2 år

- Ikke vet hva de skal gjøre med vanlige ting som en skje, gaffel, telefon, børste.
- Ikke imiterer/kopierer handlinger og ord.
- Ikke følger enkle instruksjoner.
- Ikke bruker to-ords setninger (eks. «drikke melk»; «jeg gå»).
- Ikke går stødig.
- Mister ferdigheter de har hatt (endring).

Barn på ca. 3 år

- Ofte faller eller har problemer med å gå i trapper.
- Ikke skjønner hvordan han skal bruke enkle leker som enkle puslespill, vri på et håndtak, putte klosser i en kasse, sette kopper med ulik størrelse inni hverandre etc.
- Ikke forstår enkle instruksjoner.
- Ikke snakker med hele setninger.
- Ikke gir øyekontakt når de har din oppmerksomhet (kan variere med kultur – sjekk ut!).
- Ikke leker fantasilek eller rollelek.
- Ikke vil leke med andre barn eller med leker.
- Mister ferdigheter de har hatt (endring).

Adobe stock.com

TEGN PÅ MISHANDLING OG/ELLER OMSORGSSVIKT

Når små barn ikke har det bra, vises dette som regel via endringer eller problemer når det gjelder å ta til seg mat, sove og regulere følelser. De kan miste matlysten, være vanskelig å få til å sove, være vanskelig å roe når de er lei seg, være frustrerte, irritable, urolige eller ute av seg. Noen barn kan bli stille og passive. De kan også vise forsinket utvikling, men dette gjelder slett ikke alltid.

Omsorgssvikt

Omsorgssvikt handler om en betydelig sviktende ivaretagelse av barnas grunnleggende behov for emosjonell trygghet, beskyttelse, oppfølging, helse og stimulering.

Fysisk vold og mishandling

Hjemmet og familien er den arenaen hvor de fleste barn har det trygt og blir godt tatt vare på. Samtidig er hjemmet det stedet hvor vold mot barn kan foregå i det skjulte og over lang tid uten at det oppdages. Spedbarn og småbarn er en særlig utsatt gruppe som helt er prisgitt sine omsorgspersoner. Enhver form for vold, overgrep og krenkende handlinger kan gi svært uheldige konsekvenser for barnas vekst, utvikling, helse og livskvalitet. Aller mest skadelig er gjentatte erfaringer med slike opplevelser. Det regnes også som vold mot barn når de er vitne til vold i hjemmet.

Fysisk vold

Fysisk vold innebærer at en voksen person påfører et barn smerte, kroppslig skade eller sykdom.

Fysisk vold innebærer: slag, sparking, dytting, angrep med ulike gjenstander, lugging, biting, knivstikking, binding, brennmerking, bruk av våpen, kvelningsforsøk, forsøk på drukning.

Psykisk vold

Psykisk mishandling er all bruk av ord, stemme, handling eller mangel på handling som kontrollerer, skader eller krenker barna. Psykisk mishandling defineres som krenkelser som gjentas flere ganger over tid uten hensyn til den andres følelser. I noen familier forekommer kun psykisk mishandling, mens all fysisk mishandling også inneholder psykisk mishandling. Ofte utvikles mishandlingsforhold fra psykisk til fysisk mishandling.

Psykisk vold inkluderer: Utskjelling, trusler, gjentatt sårende kritikk, ignorering, ydmykelse, framsette uriktige anklager, forhør.

Seksuell vold/overgrep

Seksuell vold/overgrep er en seksuell handling som krenker barnas integritet. Handlingen baserer seg på overgriperens behov, og inneholder ofte momenter av vold, tvang eller trusler.

Seksuell vold/overgrep inkluderer: uønsket berøring, påtvunget seksuell aktivitet, smertefull seksuell aktivitet, voldtekt, sadistiske seksuelle handlinger, påtvunget seksuell aktivitet med andre, påtvunget seksuell aktivitet mens andre ser på.

HVA BØR VEKKE DIN NYSGJERRIGHET OG BEKYMRING?

Barna

- Blåmerker og sår på ansikt, ører, skuldre, sete, mage, lår eller i munnen – steder hvor barn vanligvis ikke får sår og blåmerker hvis de faller og slår seg.
- Barn under 1 år med blåmerker. Dette er uvanlig. «Infants who don't bruise, rarely bruise».
- Barn under 1,5 år med bruddskader.
- Barn som ikke søker kontakt med voksne eller andre barn.
- Barn som aldri eller sjelden viser glede.
- Barn som i liten grad utforsker og leker.
- Barn som virker redde og skvetter lett når andre tar kontakt med dem.
- Barn som begynner å spise mindre eller mister matlysten.
- Barn som ikke får sove, våkner hyppig og sjelden virker helt uthvilt.
- Barn som ikke lar seg trøste eller roe ned.
- Barn som virker rastløse og svært urolige og samtidig ikke viser glede.
- Barn som er svært tilbaketrukket og ikke viser interesse for andre voksne, barn eller for omgivelsene.
- Barn som viser frykt når foreldrene kommer og henter.
- Barn som er mye borte fra barnehagen.

Foreldrene

- Foreldre som er isolerte og i liten grad møter opp på foreldremøter, deltar på aktiviteter i nærmiljøet, involverer seg lite i barnehagen og viser liten interesse for hvordan barna har hatt det osv.
- Foreldre som gjentatte ganger snakker nedlatende til barna f.eks. i hente-ombringesituasjonen.
- Foreldre som gjentatte ganger truer barna.
- Foreldre som over tid ikke viser glede over å se barna sitt igjen ved henting.
- Foreldre med psykiske lidelser.
- Foreldre med rusmiddelmisbruk – også alkohol.

Det er viktig å merke seg at små barn ikke nødvendigvis viser tydelige tegn på at de har vært utsatt for vold, omsorgssvikt eller andre traumer. Atferd som tilbaketrekking, manglende utforskning, skvettenhet, overdreven årvåkenhet mot omgivelsene, uro, samt endringer i mat og sovemønstre kan være tegn på at barna har vært utsatt for vold, eller lever i omsorgssvikt, men ikke nødvendigvis. Små barns symptomer er gjerne vage og lite spesifikke. Det vil si at mange underliggende årsaker kan gi de samme symptomene.

Dette må ikke føre til at man unnlater å gjøre noe når man blir bekymret. Det er mulig å kontakte barneverntjenesten og drøfte det man har sett anonymt, dersom man er usikker på hva som bør gjøres.

NB. Små barn kan ikke vente.

Hvis du lurer på noe når det gjelder barnets utvikling, snakk med de i barnehagen, på helsestasjonen eller med legen din. La barnet raskt bli undersøkt nærmere dersom det er behov for det.

BARNET I FAMILIEN

NÅR SMÅ BARN BEGYNNER I BARNEHAGEN

ORGANISERING OG RUTINER SOM EN RAMME FOR POSITIVT
SAMVÆR MELLOM ANSATTE OG BARN

Å JOBBE MED KVALITET I BARNEHAGEHVERDAGEN

DE ULIKE CLASS-DIMENSJONENE

FORSKJELLER I UTVIKLING

TEGN PÅ MISHANDLING OG/ELLER OMSORGSSVIKT

HVA BØR VEKKE DIN NYSGJERRIGHET OG BEKYMRING?

**Regionsenter for barn og
unges psykiske helse**

Helseregion Øst og Sør

NTNU

Regionalt kunnskapssenter
for barn og unge
- Psykisk helse og barnevern

